

УДК 811.161.2'373,46

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЯК МЕТОД ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Надія Гимер

*Львівський державний університет внутрішніх справ України,
кафедра юридичної лінгвістики,
вул. Городоцька, 26, 79007 Львів, Україна,
тел. (0322) 295 75 79
ел. пошта: nadiagym@ukr.net*

Розглянуто візуалізацію знань як один із методів формування в студентів-іноземців україномовної комунікативної компетенції. Описано компоненти іншомовної комунікативної компетенції. Виділено основні характеристики зазначеного комунікативного методу навчання української мови як іноземної.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетенція, інтенсифікація навчання, візуалізація знань, інтелект-карта, інтерактивна дошка.

Модернізація вищої професійної освіти, зміна освітньої парадигми та входження України в європейський освітній простір зумовлюють пошук таких підходів і методів навчання української мови студентів-іноземців, які б сприяли розвитку ефективної міжкультурної комунікації. Завдяки такій комунікації можна будувати конструктивні відносини, усвідомлено пізнавати соціум, толерантно ставитися до інших культур, бачити в них спільне і відмінне, розуміти інший спосіб поведінки.

За таких умов вивчення проблеми формування комунікативної україномовної компетенції в іноземців різнomanітними технічними засобами є не лише актуальним, але й необхідним з багатьох причин.

Метою статті є дослідити вплив методу візуалізації знань на формування україномовної комунікативної компетенції в студентів-іноземців.

Необхідність формування україномовної компетенції в процесі викладання української мови як іноземної відзначає багато вітчизняних та зарубіжних педагогів і методистів, особливо в останні десятиліття (Л. Е. Алексєєва, Н. І. Алмазова, Л. А. Анісімова, Н. У. Баграмова, Л. Я. Багряна, І. М. Кочан, А. С. Токарська, Л. В. Юхненко).

Україномовна комунікативна компетенція іноземців – це вміння успішно вирішувати завдання, знаходити взаєморозуміння і взаємодіяти з носіями мови, яку вивчають відповідно до норм і культурних традицій в умовах прямого і опосередкованого контактів [1: 56].

Складниками комунікативної компетенції визнають: 1) мовну; 2) мовленнєву; 3) соціолінгвістичну; 4) соціокультурну; 5) стратегічну; 6) дискурсивну та соціальну компетенції.

Мовна компетенція передбачає знання лексики, граматичних, орфоепічних норм та орфографічних правил, а також володіння навичками їх застосування. Мовленнєва

компетенція передбачає сформованість в іноземців мовленнєвих умінь – продуктивних (говоріння та писання) та рецептивних (аудіювання та читання).

Мовна і мовленнєва компетенція – нероздільні, адже вміння говорити (мовленнєва компетенція) базується на граматичних, лексичних та фонетичних знаннях та навичках (мовна компетенція). Уміння писати вимагає знань з граматики, лексики, орфографії та сформованості відповідних навичок. Аудіювання та читання потребують навичок підсвідомого розпізнання граматичних форм, розуміння слів та словосполучень (у звуковій або графічній формі) [2: 4].

Соціолінгвістична компетенція – це здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою і з таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілюктивного акту комунікації (ілюктивний акт-втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника) [3: 89].

Соціокультурна компетенція є також однією із важливих показників готовності іноземця до міжкультурної комунікації. В. І. Андреев визначає соціокультурну компетенцію як „інтегративну освіту, яке включає: країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання, уміння та навички співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування; вміння організувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у носіїв мови; вміння використовувати мовні засоби відповідно до національно обумовлених особливостей їх вживання” [2: 54]. Цей вид компетенції передбачає володіння знаннями про національно-культурні реалії країни, норми мовленнєвої і невербальної поведінки носіїв мови та уміння використовувати ці знання в процесі спілкування.

Стратегічна компетенція передбачає здатність ефективно брати участь у спілкуванні, використовувати правильну стратегію дискурсу в умовах, коли комунікації загрожує шум, брак компетенції тощо, а також застосування адекватної стратегії для підвищення ефективності комунікації.

Дискурсивна компетенція – це вміння поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовувати для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби когезії [6: 234].

Соціальна компетенція базується на системі особистісних психологічних особливостей, моральних цінностей особистості. Володіння цією компетенцією дає змогу індивіду успішно взаємодіяти з суспільством і продуктивно виконувати різні соціальні ролі.

Такий розгляд структури комунікативної компетенції свідчить про те, що її формування повинно ґрунтуватися на засадах системного підходу.

Вагому роль у формуванні україномовної комунікативної компетенції в іноземців відіграє вибір методики або підходу до навчання української мови як іноземної.

Серед шляхів інтенсифікації навчання іноземних мов учені розглядають побудову початкової діяльності як організованої, керованої та контрольованої послідовності дій учнів (студентів), що забезпечує оптимальне формування іншомовної мовленнєвої діяльності і її структурних компонентів (дій та операцій), а також пошук оптимального співвідношення свідомих і підсвідомих компонентів у формуванні мовленнєвої діяльності [1: 82–83].

Основними факторами інтенсифікації навчання є підвищення цілеспрямованості навчання, посилення мотивації учіння, підвищення інформаційного обсягу змісту освіти, прискорення темпів навчальних дій, застосування комп'ютерів та інших

новітніх технічних засобів, розвиток навичок навчальної праці та застосування активних методів і форм навчання [3: 234].

Ще одним із ефективних, на нашу думку, факторів, що впливають на інтенсифікацію навчання, є візуалізація знань [4: 242]. Візуалізацію (від лат. *visualis* – зоровий) розуміють як подання фізичного явища чи процесу у формі, зручній для зорового сприйняття [1: 38], а також інформаційну карту та дію як вид репрезентації та симуляції семантичного простору. Вона допомагає цілісно представити будь-який об'єкт, а також забезпечує глибше розуміння складних інформаційних блоків, розкриває приховані взаємозв'язки, робить можливим багатоперспективне бачення інформації [6: 49–50].

Термін *візуалізація знань* означає створення та розповсюдження знань між людьми завдяки яскравим і раціональним засобам вираження. Візуалізація дає також змогу передати досвід, ставлення, цінності, думки, передбачення і, таким чином, допомогти партнерам по спілкуванню правильно відтворити та застосувати їх. Прикладами зразків візуалізації є евристичні ескізи, концептуальні діаграми, візуальні метафори, анімації знань. Візуалізацію знань не варто плутати з візуалізацією інформації – покращенням пошуку та доступу до інформації, оптимізацією відтворення великих обсягів баз даних (особливо при взаємодії людини та комп'ютера) [5: 3].

Розглянемо методику застосування різних методів, що слугують візуалізації знань і ґрунтуються на принципі гештальта (від нім. *Gestalt* – цілісна форма, образ, структура) у навчанні монологічному мовленню як виду іншомовної мовленнєвої діяльності, лексичної та граматичної компетенції.

Інтелект-карта – видозмінений метод зображення процесу загального системного мислення для створення візуалізації, структуризації і класифікації ідей. Компонентами карти є тема (центральний елемент), підтеми – вузлові гештальти (кількість яких визначає форму геометричної фігури, навколо якої вони розміщуються), мікротеми – уточнювальні причинно-наслідкові зв'язки, які підпорядковані підтемі. Інтелект-карта слугує засобом структурування змісту тексту у формі гештальта вербальними та образними засобами завдяки принципам кодування інформації – лаконічність, узагальнення та уніфікація, акцент на основних смислових компонентах, автономність, структурність, стадійність.

Перший крок – це аналітичне читання тексту з виділенням головних думок і деталей. На полях абзацу (декількох абзаців) доцільно коротко охарактеризувати його зміст одним словом або короткою фразою. Це допоможе скласти інтелект-карту, збереже час і привчить до вдумливого опрацювання інформації.

Другий крок стосується складання самих інтелект-карт (ІК). Роботу починають з визначення кількості підтем, які потрібно відобразити. Далі в центрі аркуша малюють відповідну геометричну фігуру, а навколо неї виділені підтеми.

Третій крок – створення доброго вузлового гештальта навколо кожної підтеми. Закінчивши складати карту, студенти перемальовують її, дбаючи про гештальтність в цілому.

Четвертим кроком є дидактично організований діалог у малих групах (2–4 особи). Іноземці ставлять питання, які перевіряють не лише знання фактів, а й розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінювання. Така форма роботи розвиває комунікативні навички і поглиблює рівень опрацювання навчальної інформації.

Завершують роботу над навчальним текстом складанням синтезованої інтелект-карти. Студенти працюють у групах і обмінюються своїми оригінальними ідеями щодо передачі тих чи інших вербальних засобів вираження образами чи скороченнями. Ця

форма роботи розвиває в студентів уміння бути членом команди, адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність, формулювати декілька варіантів розв'язання проблеми, оцінювати реальність кожного варіанта, обирати оптимальні рішення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави говорити про ефективність інтенсифікації навчального процесу та її позитивний вплив на формування творчої особистості студента. Обґрунтовані та розроблені методи інтелект-карт, що слугують візуалізації знань і ґрунтуються на принципах кодування інформації, забезпечують формування іншомовного монологічного мовлення, лексичної та граматичної компетенції, мимовільне запам'ятовування навчальної інформації, тривале утримування в пам'яті змісту навчальних текстів, зростання мотивації і досягнення головної мети навчання української мови як іноземної – володіння мовою як засобом спілкування.

Цікавим нині є новий технічний засіб щодо використання інформаційних технологій – інтерактивні дошки, які поступово можуть витіснити традиційні дошки для крейди та маркерів.

Інтерактивні дошки інтегрують в собі чотири компоненти:

- комп'ютер;
- мультимедійний проектор;
- програмне забезпечення;
- власне дошку.

Залежно від розташування проектора інтерактивні дошки бувають з фронтальною і зворотною проекцією. Дошки з фронтальною проекцією найбільш поширені, хоча й мають очевидний недолік – доповідач може заступати собою частину зображення і залишати на дошці тінь. Щоб уникнути цього, проектор підвішують під стелею якомога ближче до дошки, об'єкти нахиливають вниз, а трапецієподібні спотворення, які при цьому виникають, компенсують системою цифрової корекції. Дошки зі зворотною проекцією, у яких проектор міститься позаду екрана, істотно дорожчі й займають в аудиторії більше місця, ніж дошки з прямою проекцією. Оскільки екран працює на просвіт, можливі проблеми з чіткістю зображення під великими кутами [6: 32].

Сенсорна інтерактивна дошка з аналого-резистивної технологією складається з двох шарів найтонших провідників, які реагують на дотик до поверхні екрана. Провідники замикаються від тиску на поверхню при дотику до них маркера, олівця або пальця.

Інтерактивна дошка з електромагнітною технологією має тверду поверхню. Усередині структури містяться регульовальні решітки з густо розташованих вертикальних і горизонтальних координатних провідників. Вони утворюють матрицю, що кодує координати точки.

При лазерній технології інтерактивних дошок використовують два інфрачервоних лазерних кутоміри, зазвичай розташованих у верхніх кутах дошки. Для роботи на такій дошці потрібен спеціальний маркер. Принциповий недолік лазерної технології – доповідач може випадково перекрити промінь лазера, в результаті чого процес вимірювання координат порушиться. Достатньо лише торкнутися поверхні дошки, щоб відкрити потрібний файл з потрібним документом. Спеціальне програмне забезпечення дає змогу працювати з текстами та об'єктами, аудіо- і відеоматеріалами, Internet-ресурсами.

Інтерактивна дошка значно розширює можливості подання навчальної інформації і допомагає підсилити мотивацію учнів. Застосування мультимедіа-технологій (кольору, графіки, звуку та сучасних засобів відеотехніки) дає змогу моделювати різні ситуації, активізувати пізнавальну діяльність учнів і підсилити засвоєння матеріалу. Розвиток електронних засобів мультимедіа відкриває для сфери навчання принципово нові дидактичні можливості. Так, системи інтерактивної графіки та анімації дають змогу в процесі аналізу зображень управляти їхнім змістом, формою, розмірами, кольором та іншими параметрами для досягнення найбільшої наочності [7: 132].

Для впровадження інтерактивних дошок у навчальний процес необхідно знати технічні можливості комп'ютера, добре орієнтуватися в комп'ютерних програмах та програмному забезпеченні інтерактивних дошок, володіти методикою застосування їх у навчальному процесі. Інтерактивний урок – це не лише презентація в традиційному розумінні, тут можна було б просто застосувати проектор. Використання інтерактивної дошки передбачає роботу з навчальним матеріалом, наприклад, щось викреслювати, компоувати, демонструвати роботу одного студента чи веб-сайти через інтерактивну дошку всім слухачам, застосовувати групові форми роботи, паралельно працювати з документами, таблицями або зображеннями, управляти комп'ютером без використання самого комп'ютера і т. ін. [6: 123].

На занятті із застосуванням інтерактивної дошки можна відразу контролювати роботу студентів і закріплювати матеріал, проводити опитування та контрольні роботи. Зауважимо, що студенти-іноземці, які раніше не виявляли особливого інтересу до навчання, тепер з зацікавленням працюють біля інтерактивної дошки. Цей стимул важливий як для студентів, так і викладачів. Використовуючи інтерактивну дошку, викладач привертає увагу студентів до заняття, економить час, не відволікається на налаштування комп'ютера.

Більшість проблем, які виникають при створенні електронного варіанта навчального матеріалу, пов'язані з відсутністю достатніх навичок проектування інформаційного простору і користувацького інтерфейсу, які забезпечують створення ефективних структур, що відповідають новим можливостям подання інформації.

Інтерактивні дошки, комп'ютери та інформаційні технології – це зручні інструменти, інтелект-карти, які при розумному використанні здатні внести в навчальний процес елемент новизни, підвищити інтерес студентів до набуття знань, полегшити викладачеві процес підготовки до занять. За умови систематичного використання цих методів візуалізації знань у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання студентів з різнорівневої підготовкою.

Організація навчання, в якому використовують інтелект-карти та інтерактивні дошки, допомагає іноземцями якісно вивчати українську мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: ЗАО „Издательство ИКАР”, 2009. – 448 с.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 238 с.
3. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса : Методические основы / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.

4. Игнатъева Е. Ю. Менеджмент знаний в управлении качеством образовательного процесса в высшей школе : монография / Е. Ю. Игнатъева. – НовГУ имени Ярослава Мудрого, 1998. – 280 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mion.novsu.ac.ru/gev/pub/-Ignatieva_2008.pdf
5. Интерактивные технологии в образовании : учебно-методический комплекс // Российский государственный университет. – М., 2005. – 21 с.
6. Кадемія М. Ю. Інтерактивні засоби навчання: навчально-методичний посібник / М. Ю. Кадемія, С. О. Сисоєва. – Вінниця : ТОВ „Планер”, 2010. – 217 с.
7. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании / И.В. Роберт. – М. : Школа – Пресе, 1994. – 206 с.

*Стаття надійшла до редакції 05.02.2013
доопрацьована 10.02.2013
прийнята до друку 18.02.2013*

KNOWLEDGE VISUALIZATION AS A METHOD OF INTENSIFYING THE STUDY OF UKRAINIAN BY FOREIGNERS

Nadiya Gymer

*Lviv State University of Internal Affairs,
Legal Linguistics Subdepartment,
26 Gorodotska Str., Lviv, Ukraine, 79007
phone: 0322 295 75 79
e-mail: nadiagym@ukr.net*

The article examines knowledge visualization as one approach in foreign students' formation of communicative competency in Ukrainian. It describes the components of foreign language communicative competency. It highlights the main characteristics of this communicative method of teaching Ukrainian as a foreign language for constructive communication.

Key words: intensification of teaching, knowledge visualization, information encoding.

ВИЗУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНИЙ КАК МЕТОД ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ОБУЧЕННЯ ІНОСТРАНЦІВ УКРАЇНСЬКОМУ ЯЗЫКУ

Надежда Гимер

*Львовский государственный университет внутренних дел Украины,
кафедра юридической лингвистики,
ул. Городецкая, 26, 79001 Львов, Украина
тел.: 0322 295 75 79
эл. почта: nadiagym@ukr.net*

Рассмотрена визуализация знаний как один из методов формирования у студентов-иностранцев украиноязычной коммуникативной компетенции. Описаны компоненты иноязычной коммуникативной компетенции. Обоснованы теоретические и практические аспекты применения методов интенсификации обучения украинскому языку. Выделены главные характеристики обозначенного коммуникативного метода обучения украинскому языку как иностранному.

Ключевые слова: интенсификация обучения, визуализация знаний, интеллект-карта, интерактивная доска.